

Grigore ARDELEAN

lector universitar, al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

INTERFERENȚA PRINCIPIILOR RĂSPUNDERII PENTRU DAUNA DE MEDIU CU CELE ALE RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE

Rezumat

Ca și oricare tip de reglementare, instituția răspunderii pentru prejudiciul ecologic solicită a fi fundamentată pe principii care, văzute sub forma unor directive, idei călăuzitoare și perpetuate în timp, urmăresc consolidarea unor mecanisme juridice cât se poate de perfecte și capabile să asigure o eficacitate maximă în soluționarea problemelor din domeniul la care se referă.

Cuvinte-cheie: principii, răspundere de mediu, repararea prejudiciului, regim juridic.

Summary

Like any kind of regulation, liability for environmental damage calls institution to be founded on principles which, seen in the form of directives, guiding ideas and perpetuated over time, aimed at strengthening of legal mechanisms all too perfect and capable of ensuring maximum efficiency in solving problems in the area covered.

Keywords: principles, environmental liability, redress, legal regime.

Introducere. În condițiile în care specificitatea prejudiciului ecologic înregistrează noi tendințe în planul manifestărilor și mecanismelor de propagare, în privința prevenirii și reparării se cere concentrarea și combinarea tuturor normelor existente într-un „suprasistem” mult mai sofisticat și superior acestor categorii de manifestări negative. După cum ne-am expus în subiectul anterior, regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanelor și bunurilor sale urmează a fi remodelat prin debarasarea de tradiționalismul actual și combinarea normelor răspunderii civile delictuale cu cele ale răspunderii pentru daunele aduse mediului, iar rezultatul acestei „operațiuni delicate” în mod inevitabil va fi văzut în schimbarea aspectului răspunderii clasice, la început susceptibil poate de anumite critici, dar cu perspective promițătoare în „era” garanțiilor de condamnare a oricărei conduite reproșabile în favoarea bunăstării de mediu pentru generațiile viitoare. Cu acest scop și principiile care stau la baza acestor două forme de răspundere urmează a se integra într-un sistem unic de principii care prin interacțiune și susținere reciprocă vor fundamenta regimul unei răspunderi specifice pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale. În contextul dat, se mai susține că sunt aplicabile principiile răspun-

derii civile reparatorii, care se adaptează la particularitățile raporturilor juridice de dreptul mediului [4, p. 219].

Materiale și metode de cercetare utilizate. În scopul examinării compatibilității principiilor răspunderii de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale, precum și a perspectivei aplicării lor combinate în cadrul acțiunii în repararea prejudiciului ecologic, au fost utilizate un șir de metode de cercetare științifică cum ar fi: metoda analizei, sintezei, deducției, precum și metoda prospectivă în planul eficienței metodei propuse în aplicarea principiilor vizate.

Rezultate obținute și discuții. În cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, pe lângă principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, precum și principiul răspunderii fără culpă.

Deci în cele ce urmează vom analiza esența și aplicabilitatea unor principii ale răspunderii de mediu și ale răspunderii civile delictuale în sensul racordării lor la regimul răspunderii specifice la care ne referim, în ordinea următoare:

Principiul precauției. Consacrat la început în scopul atenționării și impunerii la

considerarea prudenței în luarea deciziilor cu impact negativ asupra mediului, principiul precauției s-a afirmat de-a lungul existenței sale, deși una relativ scurtă, prin configurarea și fundamentarea unor noi concepții în planul responsabilității de mediu. Inclusiv pentru prima dată sub numărul 15 în conținutul Declarației Conferinței ONU de la Rio de Janeiro din 1992, prin textul atribuit principiului precauției se afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri efective privind prevenirea degradării mediului. Cu toate acestea, dezbaterile de pînă acum nu au reușit să stabilească un sens exact și unic al principiului, care poate fi interpretat fie ca o atitudine de prudență rezonabilă, care nu implică în mod necesar căutarea unei răspunderi, fie ca un nou fundament de răspundere în univers incert [6, p. 117]. De multe ori acest principiu este confundat cu principiul prevenirii, cu toate că acesta din urmă devine aplicabil riscurilor certe, iar principiul precauției are menirea de a impune măsuri din momentul sesizării unor riscuri incerte de producere, dar care prin potențialitatea și ireversibilitatea lor pot genera anumite prejudicii mult mai specifice în constatare, evaluare și reparare din cauza necunoașterii chiar în plan științific. Principiul precauției, venit din spațiul juridic occidental și situat între principiul prevenirii și principiul reparării prejudiciului, după părerea noastră, constituie o alternativă destul de favorabilă pentru cei care desfășoară activități economice cu impact asupra mediului, care în schimbul sistării acestor activități ar fi mai preferabil să suporte anumite costuri din contul cărora va fi posibilă gestionarea riscului, mai puțin cunoscut, de daune sau chiar repararea promptă a prejudiciului adus mediului cu potențiale repercusiuni asupra persoanei. În legislația Federației Ruse, în lipsa promovării unui asemenea principiu, potrivit principiului prevenirii prejudiciului viitor, potrivit pct. 1 al art. 1065 Cod civil pericolul cauzării unui prejudiciu în viitor poate servi ca temei pentru intentarea unei acțiuni care să interzică activitatea care generează un asemenea pericol. În asemenea împrejurări se menționează

că sancțiunea cu caracter preventiv se aplică în cazul în care există un pericol de cauzare a prejudiciului în viitor, fără a avea vreo legătură cu obligația delictuală [18, p. 638].

În pofida acestor controverse și discuții, fiind destinat în exclusivitate eficientizării măsurilor de protecție a mediului, în mod treptat, principiul precauției a fost adaptat și aplicat cu scopul consolidării cadrului juridic necesar procesului de prevenire a riscurilor viitoare, incerte, dar de o potențialitate plauzibilă, iar mai nou, doctrina încearcă să fundamenteze pe acest principiu regimul unei răspunderi aplicată cu anticipație pentru prejudiciile ce urmează să se producă în viitor. După cum se mai afirmă [9, p. 27-28], principiul precauției este unul de anticipație, prejudiciul nu s-a produs, iar eventualitatea producerii lui nu este demonstrată în mod incontestabil și nici demonstrabilă. Devenit o realitate juridică, deși încă contestat de unii, principiul precauției reprezintă o expresie a răspunderii întemeiate pe incertitudine, o răspundere fără obiect, dar care în mod paradoxal s-a impus nu numai în doctrină, ci și în dreptul pozitiv. Acest principiu vizează, de fapt, orice atitudine adoptată în vederea inițierii sau admiterii unei activități care implică posibilitatea presupunerii rezonabile că aceasta poate genera un pericol mediului sau sănătății omului. Prin urmare, element al respectivei răspunderi servește conduita autorităților publice care au autorizat o activitate cu impact negativ fără să țină cont de eventualele riscuri sau de persoana care beneficiază de o asemenea autorizație, dar nu întreprinde măsuri adecvate preîntîmpinării producerii unui prejudiciu. Prin aplicarea răspunderii întemeiată pe considerentul precauției, persoana (titularul unei activități cu impact) va fi ținută să întreprindă măsuri pe cont propriu în scopul garantării siguranței celui pus în pericol, însă aceste cheltuieli nu se încadrează în limitele cheltuielilor investiționale (de producție) sau altor categorii de cheltuieli necesare desfășurării activității antreprenoriale, ci costul răspunderii suportate cu anticipație pentru lipsa de atitudine precaută față de activitatea desfășurată. Cu alte cuvinte, măsurile de responsabilizare pentru prejudiciul ecologic, prin aplicarea

principiului precauției, urmează a fi strămutate din „spatele” momentului producerii prejudiciului în „fața” acestuia atunci când la orizont apar primele semne de pericol fără a se lăsa așteptate și consecințele negative. Totuși, în eventualitatea oficializării sale juridice, principiul precauției înainte de toate trebuie să fie definit, apoi încorporat în conținutul legislației în domeniu, pentru aceasta vom încerca să facem referire la noțiunea consacrată la nivel doctrinar.

Așadar, autoarea D. Mîrzac în lucrarea sa [9, p. 29] definește principiul precauției ca principiu ce devine obligatoriu în situațiile de existență a unui risc incert, cu posibilitatea producerii unui prejudiciu, ce trebuie evitat din cauza impactului negativ cu o derulare incertă sub aspect temporal și sub aspect al întinderii lui, certă fiind imensitatea acestei întinderi.

Consacrarea principiului precauției pe lângă eficiența demonstrată în materia prevenirii prejudiciului prin impunerea unor măsuri specifice de prevenție din momentul sesizării riscului, ar mai prezenta și unele avantaje și în planul evaluării și probării legăturii de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu.

În primul caz, problema evaluării prejudiciului dispare odată ce se consideră că cuantificarea nu servește la nimic, întrucât nu este vorba de a indemniza o victimă, ci de a reglementa sau interzice o activitate sau o acțiune care prezintă un risc, a cărui realizare ar putea aduce daune incalculabile [9, p. 31]. Pe de altă parte, este mai ușor de evaluat prejudiciul rezultat din costurile ce le-a suportat victima în legătură cu întreprinderea măsurilor de autoprotecție atunci când sesizează un risc, chiar și incert, de producere a unor prejudicii pe care le va suporta în mod evident și inevitabil (construcția unui baraj, gard de protecție fonică, canal etc.), este vorba aici de un prejudiciu de salvare, generat de pericolul văzut de fiecare individ în parte în lipsa unor standarde științifice imposibil de formulat din cauza specificului de personalitate.

În cel de al doilea caz, pe bună dreptate se consideră că întregul sens al procesului și al sarcinii probei va fi inversat: dacă astăzi revine celui care estimează că ar fi suferit un prejudiciu să-l probeze și a legăturii de cauzalitate,

în ipoteza în care această acțiune ar fi admisă va incumba actorului respectiv să demonstreze că nu există riscuri pentru viitor din faptul activității sale și care ar putea face obiectul unei urmăriri din punctul de vedere legal. [8, p. 24]

În ce privește familiarizarea și racordarea principiului precauției la regimul răspunderii specifice pentru prejudiciul ecologic care include și normele răspunderii civile, se va ține cont de incompatibilitatea sa, sesizată la prima vedere, cu normele acestei forme de răspundere care se declanșează, de obicei, ulterior cauzării unui prejudiciu persoanelor și bunurilor lor, iar principiul în cauză este destinat să fundamenteze răspunderea pentru viitor avînd ca element riscul incert, dar potențial periculos și ireversibil. Pe de altă parte, pentru a fi indemnizat pe calea răspunderii civile delictuale, prejudiciul chiar și cel viitor trebuie să fie cert, incertitudinea este de neconceput în materia răspunderii civile. Această condiție a manifestat un caracter categoric pînă nu demult, mai exact pînă cînd doctrina a început să avanseze ideea răspunderii pentru prejudiciul viitor ce are la bază un risc incert și imprevizibil, afirmîndu-se mai ales în doctrina franceză că în condițiile actuale dreptul nu mai are nevoie de certitudine, ci urmează a se baza pe probabilitate. Se mai afirmă în acest sens că schimbările radicale pe care le trăim în materie de riscuri create de dezvoltarea științei și tehnicii ar trebui să ducă la o metamorfoză a structurii tradiționale a răspunderii civile, structură inaptă să facă față noii situații existente. În noile condiții, răspunderea civilă nu se mai poate limita la indemnizarea unor prejudicii realizate, ci trebuie să anticipeze și să elimine riscurile suspecte de a crea prejudicii [9, p. 32]. Un alt autor opinează în acest sens că dacă influența principiului precauției asupra cauzalității este deja concurată de soluțiile din dreptul pozitiv, pare posibil de a o transpune în domeniul riscurilor potențiale, dat fiind că acestea din urmă sunt, de asemenea, luate în considerare ca daune [10, p. 129].

În acest context, s-ar impune configurarea unui regim de răspundere pentru punerea în pericol sau crearea unui risc față de altul, autorul fiind sancționat, chiar și financiar, atunci cînd inițiază o activitate generatoare de riscuri, evident răspunderea patrimoni-

ală manifestînd aici un dublu beneficiu atît în favoarea responsabilului care va suporta o pedeapsă mai blîndă materializată în măsurile de prevenție care de multe ori sunt mai puțin costisitoare decît cele de lichidare a consecințelor, iar potențiala victimă va fi facilitată prin evitarea prejudiciului ecologic, de multe ori iremediabil.

În concluzie, deși principiul precauției se află încă în proces de cercetare, explicare și apreciere a esenței și finalității sale în aplicare, considerăm că merită a fi considerat în fundamentarea ulterioară a regimului răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale în măsura în care nu va aduce inechitate socială și va fi aplicat sub control juridic și jurisprudențial sporit. În acest sens, doctrina încă mai insistă asupra utilizării principiului precauției cu luarea în considerare a următoarelor [4, p. 515]:

- implementarea principiului trebuie să se bazeze pe cea mai completă evaluare științifică posibilă și să se determine gradul de incertitudine științifică în fiecare stadiu;

- decizia ce se ia pentru a acționa sau a nu se acționa potrivit acestui principiu să fie precedată de o evaluare a riscului și a potențialelor consecințe;

- odată cerezultatele evaluării științifice sunt disponibile, trebuie să li se ofere tuturor părților interesate posibilitatea de a studia diferitele opțiuni existente și să se asigure o transparență de nivel înalt.

Tot în sensul aplicabilității principiului precauției se mai afirmă că aceasta trebuie să fie subordonată unor constrîngeri printre care: principiul proporționalității, exigența nediscriminării, examinarea avantajelor și sarcinilor rezultînd din acțiune ori din absența acesteia, precum și examenul evoluției științifice [7, p. 254].

Cu toate că legislația noastră încă nu are consacrat un asemenea principiu, pentru viitor se sugerează încorporarea lui înainte de toate în conținutul legislației de mediu, cu perspectiva de a se configura și instaura la baza fundamentării unei răspunderi pozitive pentru viitor, avînd ca element riscul de a se produce un prejudiciu iremediabil în condiții de imprevizibilitate și incertitudine.

Principiul poluatorul plătește. Deși

încă neconsacrat printr-o sintagmă expresă în legislația națională, fără îndoială, principiul „poluatorul plătește” este dedus din conținutul art. 3 lit. e) al Legii 1515/1993 care menționează despre folosirea cu plată a solului, subsolului, apei, pădurilor în scopuri economice și social-umane conform legislației în vigoare; perceperea de taxe și aplicarea de amenzi pentru încălcarea legislației cu privire la protecția mediului și care pare a fi considerat fundamentul și ideea ce a stat la baza elaborării Legii 1540/1998 privind plata pentru poluarea mediului.

Sub aspect istoric, adoptat mai întîi de către OCDE în 1972, principiul semnifică, inițial, cerința imputării poluatorului a cheltuielilor privind măsurile adoptate de autoritățile publice pentru ca mediul să fie menținut într-o stare acceptabilă. El se inspiră din teoria economică, potrivit căreia costurile sociale externe, care însoțesc producția, trebuie să fie internalizate, adică să fie luate în calcul de toți agenții economici în costurile lor de producție [7, p. 242]. Prin aceasta s-ar înțelege că agenții economici care desfășoară activități cu impact asupra mediului trebuie să-și planifice cheltuielile investiționale în modul în care acestea să includă și costul realizării unor măsuri de prevenire a poluării (instalarea unor filtre, achiziționarea unor echipamente necesare izolării locului unde se va produce o eventuală catastrofă ecologică etc.), acordîndu-se astfel prioritate conservării factorilor de mediu în raport cu profitul realizat prin activități economice. Or, potrivit art. 3 lit.a) al Legii 1515/1993 se promovează cu titlu de principiu prioritatea scopurilor și activității de protecție a mediului în cadrul realizării intereselor de ordin economic și social-uman ale populației pentru prezent și viitor. Cu toate că la nivel european principiul de față cunoaște aplicabilitate în timp, deja de cîteva decenii, totuși conținutul și esența sa rămîn încă neclarificate pe deplin și, credem noi, nevalorificate în deplinătatea conținutului la care se referă.

În argumentarea poziției noastre vin și opiniile unor autori care consideră că în sens restrîns principiul poluatorul plătește presupune obligarea poluatorilor la a suporta numai costul măsurilor antipoluante și de curățire.

Într-o asemenea situație, este vorba numai de o internalizare parțială, care permite impunerea de taxe ori redevențe de către autoritățile publice [6, p. 119]. Într-o altă opinie [11, p. 232], susținută de fapt și de autoul citat anterior, în sens larg, principiul poluatorul plătește conduce la antrenarea unui mecanism de răspundere pentru prejudiciul ecologic care să acopere toate efectele negative ale poluării nu numai cât privește bunurile și persoanele, ci și mediul însuși, precum și pentru luarea măsurilor de prevenire a acestuia. Schimbul de opinii în acest sens continuă, astfel considerându-se că semnificația acestui principiu poate îmbrăca mai multe forme, precum: instituirea de norme antipoluare, utilizarea unei fiscalități incitative, definirea unui regim de răspundere obiectivă, independentă de culpă pentru prejudiciul ecologic [7, p. 243].

Reieșind din aceste discuții, principiul poluatorul plătește întruchipează o semnificație dublă, pe de o parte se configurează ca fundament al reglementărilor cu caracter preventiv față de potențialele prejudicii prin impunerea unor taxe care să includă costul măsurilor antipoluare, iar pe de altă parte, formulează temeiul declanșării răspunderii în sensul reparării prejudiciului ecologic. În acest ultim context, principiul poluatorul plătește ar trebui, de asemenea, să se traducă juridic prin abolirea drepturilor câștigate în caz de poluare. Astfel, titularii unor autorizații administrative în materie de mediu au deseori tendința să considere că se află în posesia unui act administrativ individual creator de drept și deci intangibil [11, p. 132-133]. Însă depășirea normativelor date prin autorizație devine sancționabilă și pasibilă de răspundere reparatorie în cazul când se face resimțit efectul negativ al acestor depășiri, manifestându-se sub forma unor prejudicii aduse persoanei și bunurilor sale.

În ce privește încorporarea și aplicabilitatea principiului poluatorul plătește în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic, care după cum am menționat este una mai mult civilă, decât de mediu, avem să menționăm că odată ce prejudiciul adus persoanei provine din consecințele daunei aduse nemijlocit mediului, consecințe ce afectează funcția ecologică a bunului de mediu ce

aparține persoanei, pe această cale considerăm că va avea implicație în mod inevitabil și principiul de față. În acest sens, victima își va întemeia acțiunea prin invocarea principiului poluatorul plătește, pe pîngă alte principii aplicabile răspunderii civile delictuale, și asta deoarece răspunderea de dreptul mediului presupune că la constatarea daunei de mediu, nefiind străină și proprietarului bunului de mediu afectat, regulile cu privire la despăgubirea integrală sunt aplicate într-un fel deosebit. La acest capitol, principiul reparării integrale a daunei cauzate este aplicat în contextul principiului poluatorul plătește [1, p. 76].

Principiul răspunderii fără considerarea culpei. Ideea unei răspunderi obiective, fără considerarea culpei, datează cu începutul dezvoltării tehnologiei, așa-zisa perioadă a „mașinismului”, atunci când concepția răspunderii subiective nu mai putea da un răspuns afirmativ cerinței legitime ca prejudiciile produse în aceste circumstanțe să fie reparate. Dimpotrivă, ea se opunea reparării prejudiciilor a căror cauză nu putea fi stabilită [12, p. 185]. Potrivit unor relatări [13, p.151], pentru prima oară teoria răspunderii obiective a fost creată și argumentată din punct de vedere juridic în doctrina germană, evidențiindu-se principiul cauzalității, principiul interesului activ și principiul interesului preponderent, precum și ideea de risc. Pînă a fi consacrat legislativ, principiul răspunderii obiective a fost supus multor critici, dar în același timp, s-a bucurat de numeroase aprecieri și atitudini îngăduitoare, suficiente pentru a facilita fundamentarea unei astfel de răspunderi care să înlăture toate dificultățile responsabilizării pentru prejudiciile foarte greu, iar uneori imposibil de imputat. Pînă la urmă, controversele care se lăsau așteptate în această privință au acreditat concepția răspunderii delictuale obiective deopotrivă în legislație, în jurisprudență și în doctrină: în legislație, prin edictarea unor acte normative, care scutesc victimele de dovada culpei celor care organizează activități ce constituie surse potențiale de prejudicii în jurisprudență, prin limitarea probațiunii la dovada că prejudiciul rezultă din activitatea pîritului, iar în doctrină, prin fundamentarea teoretică a răspunderii fără culpă [12, p. 186].

În contextul dat, la nivel legislativ, principiul răspunderii fără culpă poate fi dedus din conținutul art. 3 al Legii 1515/1993 care instituie în acest sens responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum și recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna. Utilizarea termenului „inconștient” presupune nu doar o expresie declarativă, ci instituirea unei condiții specifice pentru repararea daunelor cauzate mediului, la consacrarea căruia s-a ținut cont atât de valorile ce trebuie protejate, cât și de metodele utilizate în vederea obținerii rezultatului optim [1, p. 80]. Dacă în raporturile de drept civil, răspunderea obiectivă se aplică deopotrivă cu cea subiectivă, ultima fiind regula, iar prima excepția, în materie de mediu, principiul răspunderii fără culpă constituie cheia de boltă, șansa prioritara de a sancționa o conduită reprobabilă în universul unor pericole și efecte dăunătoare, dificil de incriminat. Pe lângă toate acestea, principiul răspunderii fără culpă întâmpină unele dificultăți în planul aplicabilității, atunci când este pus în fața principiului prezumției de nevinovăție care, în esență, sunt două principii diametral opuse. În cazul de față, deținătorul sursei de la care emană prejudiciul nu poate invoca în apărarea sa principiul prezumției de nevinovăție, deoarece aici vinovăția nici nu condiționează declanșarea răspunderii obiective specifice raporturilor de mediu în care este prejudiciată persoana. De altfel, principiul enunțat este caracteristic ambelor forme de răspundere, civilă și cea de mediu care, combinate într-un regim specific, va face dovada unei formule reușite și pline de eficacitate în asigurarea reparării prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Principiul priorității reparării în natură a prejudiciului. Fiind în strânsă legătură și reieșind din obligația de a repune victima în situația anterioară producerii prejudiciului, principiul reparării în natură se impune în rîndul principiilor răspunderii delictuale prin prioritatea și oportunitățile pe care le garan-

tează în plan reparatoriu. Astăzi se consideră în unanimitate că principiul reparării în natură exprimă obligația ce se vede executată prin acțiunea de restabilire a situației anterioare, de pînă la cauzarea daunei, [14, p. 137], [2, p. 118]. Unele opinii [13, p. 135] susțin că principiul în discuție reprezintă o operațiune materială sau o activitate care își găsește finalitatea fie în restituirea bunurilor însușite [18, p. 652] pe nedrept, fie în remedierea prejudiciilor sau defectelor produse unui lucru. În plan legislativ, principiul reparării în natură a prejudiciului, aparent, pare a fi transpus prin conținutul art. 1416 al Codului civil care reflectă în acest sens o expresie nu prea reușită din punctul de vedere al clarității și definirii sale atunci când se menționează că „...autorul prejudiciului este obligat să pună la dispoziție un bun de același gen și de aceeași calitate...”, generînd astfel o confuzie în contextul în care compensarea prejudiciului ar presupune, de asemenea, o acțiune de punere la dispoziție a unui alt bun de același gen și de aceeași calitate atunci când bunul ce a constituit obiectul atentării nu mai este în natură sau nu mai poate fi recuperat. O descriere mult mai clară, după părerea noastră, a obligației de a repara în natură se identifică în conținutul art. 607 CC, care menționează că cel obligat la repararea prejudiciului trebuie să restabilească situația care ar fi existat în cazul în care împrejurarea cauzatoare de prejudiciu nu survenea. De aceeași părere sunt și autorii care susțin că principiul care domină, fără să fie exclusivă, în materie este repararea prejudiciului în natură, prin restabilirea situației anterioare săvârșirii faptei ilicite [4, p. 427]. Totuși chiar și în circumstanțele unei exprimări mai relevante și adecvate din punct de vedere semantic, principiul reparării în natură rămîne a fi unul destul de specific și dificil în aplicare, mai ales în materie de mediu. Cît de aplicabil va fi oare acest principiu și cum va opera în cazul reparării prejudiciului ce constă în defrișarea unui arbore sau nimicirea unui animal?, în cît timp vor fi restabilite funcțiile acestor componente în volumul pe care l-a îndeplinit pînă la nimicire?, rămîn necunoscutele unei ecuații imposibil de rezolvat, odată ce marea majoritate a elementelor de mediu sunt ireversibile chiar

dacă unele din ele sunt regenerabile. Cu atât mai mult, prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale include și o afecțiune morală care alături de daunele aduse factorilor de mediu face ca principiul reparării în natură, sub aspect aplicativ, să exprime un caracter aproximativ [2, p. 79], raportat la prejudicii care prin definiție nu au conținut economic (în cazul defrișării unui arbore, funcția de purificare, asanare sau cea estetică nu poate fi tradusă în conținut economic) și, în consecință, nici un echivalent bănesc. Alți autori susțin că în acest domeniu, reparația în natură nu este, în principiu, posibilă. În fapt, nu urmează a se restabili o situație anterioară printr-o deplasare de elemente naturale (de la autorul responsabil la victima care încearcă prejudiciul), ci se stabilește o obligație cu privire la plata unei sume de bani, ce acoperă doar uneori integralitatea cheltuielilor ce trebuie făcute pentru refacerea echilibrului ecologic sau a factorilor de mediu lezați [16, p. 537].

În ce privește compatibilitatea principiului în raport cu regimul răspunderii specifice pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale, deși acesta este mai mult caracteristic răspunderii civile delictuale, nu întâmpină dificultăți în aplicare nici în raporturile de mediu, atâta timp cât prin actul poluator se aduce o vătămare unui interes privat (pe baza principiului particularul poate cere curățirea iazului poluat sau înlocuirea stratului de humus în cazul poluării solului etc.). Problema, de fapt, nu constă în aplicabilitatea principiului, ci mai mult în efectul așteptat de victimă care nu întotdeauna coincide cu cel preconizat în momentul aplicării.

Principiul reparării prompte a prejudiciului. Promptitudinea reparării prejudiciului ecologic condiționează în mare parte rezultatul și eficiența pretinsă de victimă, dar și aspectul integral al reparației obținute. După cum se punctează în literatura de specialitate, repararea promptă a prejudiciului are o importanță deosebit de mare în realizarea răspunderii civile, dar putem afirma cu certitudine că aceasta prezintă interes și în materia răspunderii de mediu. Repararea promptă a prejudiciului apare ca o modalitate de realizare a unei reparări cu adevărat integrale, de-

oarece pe această cale se împiedică creșterea prejudiciului inițial, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu cât ea se face mai repede, cu atât există șansa mai mare ca prejudiciul să fie înlăturat integral [2, p. 118]. Se mai consideră că repararea promptă a prejudiciului duce la realizarea răspunderii civile, deoarece se evită astfel producerea de noi urmări dăunătoare, în lanț, în patrimoniul persoanei lezate, în intervalul cuprins între data cauzării prejudiciului inițial și începerea reparării lui [16, p. 24]. De pe această poziție insistăm ca pe viitor principiul reparării prompte a prejudiciului să se regăsească în conținutul legislației de mediu la capitolul răspunderii pentru daune aduse mediului, precum și în conținutul legislației civile în compartimentul „modul de reparare a prejudiciului” actualmente cu sediul juridic în art.1416 Cod civil. În contextul specificității pe care o reclamă prejudiciul ecologic, avansarea principiului de față la rang legislativ, va spori în mod sigur eficiența exercițiului de repunere a victimei în situația preexistentă producerii prejudiciului, dar și va fixa, limita prejudiciul la cuantumul înregistrat la momentul declanșării.

Principiul reparării integrale a prejudiciului. Pentru ca reparația să fie integrală este necesar să fie înlăturate toate consecințele dăunătoare ale faptei ilicite și împrejurării care le-a generat, în scopul repunerii victimei în situația anterioară (*restitutio in integrum*) [17, p. 562]. Dacă în materia răspunderii civile, principiul reparării integrale a prejudiciului deține un loc destul de important, atunci în materie de mediu acesta prezintă o semnificație dublă și extrem de necesară în a fi considerată la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic individual. Anume principiul de față ar urmări ca la evaluarea prejudiciului ecologic adus persoanei să fie incluse în cuantumului lui toate costurile, interesele și beneficiile de care a fost lipsită victima începând de la costurile necesare refacerii factorului de mediu afectat și terminând cu cele necesare remedierii valorilor patrimoniale și personal nepatrimoniale de care s-a bucurat până la producerea prejudiciului.

Toate aceste particularități confirmă ideea că în domeniul reparării prejudiciului ecologic mai rămîne a fi indispensabil „îm-

prumutul” de norme și tehnici de reglementare specifice dreptului civil, însă acest proces trebuie să se desfășoare în cadrul unui regim specific de răspundere care nu urmează a fi concretizat printr-o lege specifică, ci pur și simplu să asigure combinarea de norme ce urmează a fi considerate de instanțe în cadrul procesului civil ce are ca litigiu prejudiciul ecologic individual. De altfel, regimul discutat ar putea prinde conținut în textul actualei Hotărâri a CSJ nr. 3 din 24.12.2019 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile.

Concluzii. Cu toate că s-a reușit, în urma unor îndelungate eforturi din partea doctrinei, să se contureze un regim aparte de răspundere destinat reparării daunei aduse exclusiv mediului, în același timp regimul răspunderii civile ce urmează a fi aplicat în continuare ori de câte ori se cere repararea prejudiciului adus persoanelor și bunurilor sale trebuie să deroge de la normele răspunderii civile clasice prin asimilarea celor ce aparțin răspunderii de mediu. Prin urmare, se configurează două regimuri de răspundere, unul aplicabil reparării daunei aduse mediului, iar cel de-al doilea, prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Pornind de pe această poziție, considerăm că regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic individual trebuie să ia în considerare pe lângă normele răspunderii civile delictuale și normele răspunderii de mediu, iar în consecință unele principii trebuie să fie adaptate și intercalate în așa fel încât să dea dovadă de eficiență atunci când vor fi invocate în acțiunea ce are ca obiect repararea prejudiciului ecologic adus persoanei.

Astfel, în cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, pe lângă principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul poluatorul plătește, precum și principiul răspunderii fără culpă.

Referințe bibliografice

1. I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu, *Dreptul mediului*, Chișinău, 2015.
2. A. Bloșenco, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Arc, Chișinău, 2002.
3. D. Mîrzac (Mititelu), *Principiul precauției*, *Revista Legea și viața*, nr.2/2010.
4. E. Lupan, *Răspunderea civilă*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2003.
5. E. Lupan, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Ed. C.H. Beck, București, 2009.
6. M. Duțu, *Dreptul mediului*, ediția a III-a, Ed. C.H. Beck, București 2010.
7. M. Duțu, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. C.H. Beck, București, 2007.
8. M. Duțu, *Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. Perspectiva de mediu*, *Revista Pandectele române*, nr. 8/2014.
9. D. Mîrzac (Mititelu), *Principiul precauției*, *Revista Legea și viața*, nr.2/2010.
10. Symona-Maia Teodoroiu, *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*, București, 2003.
11. V.S. Bădescu, *Dreptul mediului, sisteme de management de mediu*, București, 2011.
12. Ioan Albu, *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
13. F. Ciutacu, C. Jora, *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Themis Cart, 2003.
14. R. Petrescu, *Drept civil, Teoria obligațiilor, Răspunderea delictuală*, Ed. Oscar Print, 1996.
15. D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, Ed. Univers Juridic, București, 2010.
16. A. Corhan, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, Ed. Lumina Lex, București, 1999.
17. L. Pop, I-F. Popa, S-I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Univers Juridic, București, 2012.
18. A. Suhanov, *Drept civil, tomul IV, ediția a III-a*, Ed. WoltersKluwer, Moscova, 2010.

Recenzent: Ștefan BELECCIU, doctor în drept, conferențiar universitar